

УДК 634.23:631.523

В.В. ЯРУШНИКОВ

Артемівська дослідна станція розсадництва Інституту садівництва НААН
вул. Ілліча 7, сел. Опитне, Артемівський р-н, Донецька обл., 84571, Україна
E-mail: aospisnaan@yandex.ru

ВИДІЛЕННЯ ЗРАЗКІВ ГЕНОФОНДУ З ЦІННИМИ ОЗНАКАМИ З КОЛЕКЦІЇ ГЕНЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ ВИШНІ НА АРТЕМІВСЬКІЙ ДОСЛІДНІЙ СТАНЦІЇ РОЗСАДНИЦТВА

В статті представлені результати роботи з колекцією генетичних ресурсів вишні на Артемівській дослідній станції розсадництва Інституту садівництва НААН. В якості зразків генофонду виділені та зареєстровані в Національному центрі генетичних ресурсів рослин України (м. Харків) зразки вишні, що поєднують в собі низку з декількох таких цінних господарських ознак як урожайність, великоплідність, строк досягання, зимо- та посухостійкість, висока якість плодів, стійкість до кокомікозу (*Coscomyces hiemalis* Higg.), стриманість росту, самоплідність. Для 20 зразків вишні: Гріот остгеймський, Д 14-11ц, Д 29-83з, Д 41-47, Д 44-76, Донецкий великан, Искушение, Кистевая, Ксенія, Ксенія пізня, Любська, Молодежная, Мценская, Ночка №1, Ночка №2, Саратовская малышка, Славянка (Альтруїстка), Чудо вишня, Шпанка донецкая, Újfehértói fűrtös надані характеристика основних господарських ознак та елементи новизни.

Ключові слова: вишня, зразки, генофонд, цінні господарські ознаки, адаптованість, степова зона.

ВСТУП

Вишня є одною з традиційних плодкових культур в Україні, яка вирощується у регіонах з різними ґрунтово-кліматичними умовами. Привабливість цієї культури зумовлюється її скороплідністю, щорічною врожайністю, порівняною невибагливістю до умов вирощування, зимостійкістю, великою популярністю смачних плодів, які досягають у ранні строки та придатні для споживання у свіжому вигляді і різних видів переробки.

Медична норма споживання плодів вишні на людину складає 6 кг на рік [1].

За даними ФАО основними виробниками вишні є європейські країни – Німеччина, Польща, Чехія, Словачія, Угорщина, Австрії, Франція. В Україні найбільше дерев вишні росте в Донецькій, Вінницькій, Дніпропетровській, Луганській, Черкаській, Запорізькій, Київській, Харківській та Полтавській областях [1, 2].

Але, незважаючи на цінність цієї культури, існує ціла низка причин, які заважають збільшенню її насаджень в країні. Вишня поступово втрачає промислове значення та перетворюється в присадибну культуру. Це пов'язано з низькою врожайністю вишневих садів та трудомісткістю їх вирощування [2], зміною кліматичних умов, ураженням дерев кокомікозом та моніліозом, закладкою садів без урахування їх адаптованості до умов вирощування в конкретному ґрунтово-кліматичному регіоні та здатності сортів до перехресного запилення [3], повільним сортооновленням тощо. В зв'язку з цим необхідні кардинальні зміни в технології вирощування вишні і, в першу чергу, за рахунок селекції нових сортів та створення високопродуктивних насаджень з урахуванням біологічних особливостей вишні.

Наукові дослідження з вирішення комплексу вищезазначених проблем виконуються на Артемівській дослідній станції розсадництва Інституту садівництва НААН (АДСР ІС

НААН). Установа є співвиконавцем Національної програми з генетичних ресурсів рослин, яку координує Національний центр генетичних ресурсів рослин України в Інституті рослинництва ім. В.Я. Юр'єва (м. Харків). На станції проводиться інтенсивна робота з підтримання та збереження колекції генетичних ресурсів вишні, інтродукції нових сортів, сортовивчення та поліпшення існуючого сортименту цієї культури.

До основних вимог при створенні сортів вишні, в тому числі і самоплідних, відносяться крупноплідність (6-9 г), швидкоплідність, висока якість плодів та їх придатність до механізованого збору, щорічна врожайність на рівні 14-18 т/га. Крім того, однією з умов сучасного садівництва, направлено на отримання продукції для дієтичного та дитячого харчування, є зниження застосування хімічних засобів захисту рослин, особливо проти таких шкочинних хвороб як кокомікоз та моніліоз.

Таким чином проведення продуктивної селекційної роботи як зі створення сортів, так і сучасних клонових підщеп, що відповідають вимогам інтенсивного садівництва можливо лише при залученні до селекційного процесу всього різноманіття генофонду вишні та виділенні зразків генофонду, які поєднують в собі комплекс цінних господарських ознак, з подальшим формуванням ознакових і базових колекцій цієї культури в Степовій зоні України.

Головною метою науково-дослідної роботи з колекцією генетичних ресурсів вишні було виділення зразків з такими цінними ознаками як урожайність, великоплідність, зимо- та посухостійкість, висока якість плодів, стійкість до кокомікозу, стриманість росту, самоплідність. Для розширення періоду надходження свіжої продукції значна увага в установі приділялась також виведенню та інтродукції зразків надраннього і раннього строків досягання.

МАТЕРІАЛИ, УМОВИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В якості матеріалу для проведення досліджень використовувалась колекція генетичних ресурсів вишні, що створена і підтримується на Артемівській дослідній станції розсадництва ІС НААН.

На даний час колекція генофонду вишні в установі налічує 275 зразків, що походять з 17 країн. Схема посадки дерев 5 x 3-4 м. Грунт дослідної ділянки - чорнозем звичайний середньосуглинковий. Реакція ґрунтового середовища (рН) слаболужна. Наявність органічної речовини – середня: у горизонті 0-20 – 5,74%, 20-40 см – 4,76%, 40-60 см – 3,13%. Потреба рослин до азотних добрив - середня. Кількість легкогідролізуемого нітрогену по горизонтам дорівнює 143,3 мг/кг (0-20 см), 100,0 мг/кг (20-40 см), 80,6 мг/кг (40-60 см). Вміст рухомого фосфору у горизонті 0-20 см – середній (3,78 мг/100 г), далі по горизонтам знижується до низького (1,86 мг/100 г у горизонті 40-60 см). Вміст обмінного калію - оптимальний (27,82-20,39 мг/100 г). Слабке скипання від карбонату кальцію починається з поверхні ґрунту, далі по профілю вміст карбонатів збільшується з 2,16 до 6,15%. Метеорологічні умови в основному були типовими для даного регіону. Вони характеризувалися нестабільним температурним режимом взимку, пізніми весняними приморозками, високими позитивними температурами і нерівномірним розподілом опадів протягом вегетаційного сезону.

Дослідження виконувались згідно ПНД «Генетичні ресурси рослин» за загально прийнятими методиками [4,5,6,7].

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

За результатами проведених протягом 2006-2013 рр. досліджень визначені та запропоновані для реєстрації в Національному центрі генетичних ресурсів рослин України (м. Харків) в якості цінного генофонду 20 зразків вишні: Гріот остгеймський, Д 14-11ц, Д 29-83з, Д 41-47, Д 44-76, Донецький великан, Искушение, Кистевая, Ксенія, Ксенія пізня, Любська, Молодежная, Мценская, Ночка 1, Ночка 2, Саратовская малышка, Славянка (Альтруїстка),

ДЖЕРЕЛА ТА ДОНОРИ

Чудо вишня, Шпанка донецкая, Újfehértói fürtös. Основні цінні господарські ознаки та властивості виділених зразків наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Цінні господарські ознаки та властивості зразків, виділених з колекції генетичних ресурсів вишні на Артемівській дослідній станції розсадництва, 2006-2013 рр.

Зразок	Господарські властивості					
	Маса плоду, г	Смак/дегустацій на оцінка	Строк досягання	Урожайність 5-7-річних дерев, кг/дер.	Зимостійкість, б.	Стійкість до кокомікозу, б.
1	2	3	4	5	6	7
Гриот Подбельский, ст	5-6 (5,9)	десертний/7,8-8,2	середній	10-15(12,8)	7	5-7
Ночка №2	6-7 (6,9)	кислуватосолодкий/7,6-8,0	середній	20-23(22,1)	9	9
Шпанка донецька	7-8 (7,7)	кислуватосолодкий/7,0-7,4	середньо ранній	20-25(23,1)	9	5
Чудо вишня	7-9 (8,1)	десертний/8,5-9	ранній	17-23(20,2)	7-9	9
Ксенія	7-8 (7,5)	кислуватосолодкий/8,0	середній	20-24(22,6)	9	9
Ночка №1	6-8 (7,2)	кислуватосолодкий/7,0-7,8	середній	18-22(21,9)	9	9
Донецький велікан	8-10 (8,3)	кисло-солодкий/8,4	середній	8-12(9,4)	9	9
Ксенія пізня	7-8 (7,3)	кислуватосолодкий/7,6-7,8	пізній	20-25(22,3)	9	9
Славянка (Альтруїстка)	6-7 (6,6)	кислуватосолодкий/7,6-7,8	середній	22-25 (24,1)	9	9
Искушение	7-8 (7,4)	кислуватосолодкий/7,6-8,0	середній	20-23 (21,9)	7-9	9
Любська, ст.	3-5(4,4)	кислий/ 5,2-5,7	пізній	12-15(14,5)	7-9	3
Újfehértói fürtös	5-6(5,8)	кисло-солодкий/7,5	пізній	14-18(17,0)	7-9	7
Гриот остгеймський, ст.	3,5-4(3,8)	кисло-солодкий/7,5-8,0	середній	18-25 (24,0)	7-9	5-7
Д41-47	6-7(6,8)	кисло-солодкий/7,0-7,5	середній	17-22 (20,3)	7-9	9
Молодежная	4,5-5,5 (5,1)	кисло-солодкий/7,0-7,6	пізній	20-28 (23,6)	9	7

Таблиця 2

1	2	3	4	5	6	7
Мценская	4,5-5,5(4,9)	кисло-солодкий/ 7,0	середньо пізній	16-20 (18,4)	9	7
Саратовская мальшка	5-6,5 (5,9)	кисло-солодкий/ 7,2-7,6	ранній	15-19 (18,5)	7-9	7
Д 44-76	8-9 (8,8)	кисло-солодкий/ 7,0	середній	6-12 (8,7)	7-9	9
Кистевая	3,4-4,0(3,7)	кисло-солодкий/ 7,4	середній	19-23 (21,1)	7-9	3-5
Д 29-83з	5,5-6 (5,6)	кисло-солодкий/ 8,0	дуже ранній	14-18 (16,4)	7-9	9
Д 14-11ц	6-7 (6,2)	кисло-солодкий/ 7,0-7,5	ранній	15-18 (16,9)	7-9	5-7

На даний час на 15 зразків отримані «Свідоцтва про реєстрацію зразка генофонду»: Гріот остгеймський, Д41-47, Донецкий великан, Искушение, Ксенія, Ксенія пізня, Любська, Молодежная, Мценская, Ночка №1, Ночка №2, Славянка (Альтруїстка), Чудо вишня, Шпанка донецкая, Újfehértói fürtös.

Зразок вишні Ксенія спільної селекції Артемівської дослідної станції розсадництва НААН та Інституту садівництва НААН з 2012 р. внесений до Державного реєстру сортів рослин придатних для поширення в Україні (патент України №120321).

Славянка (Альтруїстка) і Чудо вишня селекції установи проходять кваліфікаційну експертизу в Українському інституті експертизи сортів рослин.

Зупинимось детальніше на комплексі цінних господарських ознак, які поєднують зазначені вище зразки вишні.

Зразок **Ночка №2** (UN0400340) – гібрид вишні з черешнею, “Свідоцтво про реєстрацію зразка генофонду” №273. Виведений на Артемівській дослідній станції розсадництва ІС НААН в результаті схрещування самоплідної вишні North star з сортом черешні Валерій Чкалов. Виділяється за наступними ознаками:

- великоплідність (маса плодів досягає 7 г);
- привабливі темно-червоні плоди добрих смакових якостей (7,6-8,0 балів);
- середній строк досягання плодів;
- адаптованість до умов вирощування в степовій зоні України (зимо- та посухостійкість, по 9 балів);
- стійкість до кокомікозу (один з найстійкіших до цієї хвороби зразків, 9 балів);
- широкопірамідальна форма крони;
- висока врожайність (20-23 кг/дер. у 5-6-річному віці).

Зразок **Шпанка донецька** (UN0400256), “Свідоцтво про реєстрацію зразка генофонду” №274. Створений на Артемівській дослідній станції розсадництва ІС НААН в результаті схрещування самоплідної вишні Булатниковская з великоплідною гібридною формою черешні Д55-82. Виділяється за наступними елементами новизни:

- великоплідність (маса плодів становить 7-8 г);
- рожевий колір плодів;
- середньоранній строк досягання плодів;
- висока зимостійкість (9 балів, здатен плодоносити навіть після 30⁰С морозів);

- висока схожість насіння у порівнянні з іншими зразками вишнево-черешневих гібридів (25-40%);
- часткова самоплідність (до 5%), тому рекомендується для використання в якості джерела самоплідності для отримання самоплідних великоплідних вишень;
- висока врожайність (у 5-6-річному віці – 20-25 кг/дер., у 8-10-річному віці - 50-60 кг/дер).

Рис.1. Чудо вишня

Зразок **Ксенія** (UN0400762), “Свідоцтво про реєстрацію зразка генофонду” №383. Створений на Артемівській дослідній станції розсадництва ІС НААН від вільного запилення вишнево-черешневого гібриду Д38-31. Виділяється за такими ознаками:

- великоплідність (середня маса плодів становить 7-8 г);
- привабливі темно-червоні плоди відмінних смакових якостей (дегустаційна оцінка 8,0 балів);
- середній строк досягання плодів;
- адаптованість до умов вирощування в степовій та лісостеповій зонах України;
- стійкість до коко мікозу (9 балів);
- стабільна врожайність (20-24 кг/дер. у 5-6 річному віці).

Зразок **Чудо вишня** (UN0400446), “Свідоцтво про реєстрацію зразка генофонду” №275. Отриманий на Артемівській дослідній станції розсадництва ІС НААН в результаті схрещування вишні Гріот остгеймський з черешнею Валерій Чкалов. Характеризується наступними цінними властивостями:

- ранній строк досягання плодів (через 3-5 днів після сорту черешні Валерій Чкалов);
- привабливі крупні темно-червоні плоди масою 7-9 г;
- десертний смак плодів (дегустаційна оцінка 8,5-9 балів);
- стійкість до кокомікозу (9 балів, незважаючи на те, що обидва батьківських сорти недостатньо стійкі до кокомікозу, Чудо вишня належить до групи найстійкіших до цієї хвороби);
- висока економічна ефективність виробництва за рахунок посиленого попиту на ранню високоякісну плодову продукцію, яка завжди має значно вищу ціну;
- врожайність (17-23 кг/дер. у 5-6 річному віці).

Зразок **Ночка №1** (UN0400339), “Свідоцтво про реєстрацію зразка генофонду” №384. Виведений на Артемівській дослідній станції розсадництва ІС НААН від схрещування самоплідного зразка вишні North star з сортом черешні Валерій Чкалов. Характеризується такими цінними властивостями:

- великоплідність (маса плодів становить 6-8 г, максимальна сягає до 10 г);
- привабливі на зовнішній вигляд плоди;
- добрі смакові якості (7,0-7,8 балів);
- середній строк досягання плодів;
- високій вміст сухої речовини (20,2%);
- адаптованість до умов вирощування в степовій зоні України (зимо- та посухостійкість, по 9 балів);
- стійкість до кокомікозу (9 балів);
- висока стабільна врожайність на рівні 18-22 кг/дер.

Зразок **Донецький велікан** (UN0400277), “Свідоцтво про реєстрацію зразка генофонду” №385. Створений на Артемівській дослідній станції розсадництва ІС НААН від схрещування самоплідного зразка вишні Любська з сортом черешні Валерій Чкалов. Виділяється за наступними елементами новизни:

- великоплідність (середня маса плодів складає понад 8 г, максимальна досягає 10-12 г);
- привабливі на зовнішній вигляд плоди темно-червоного кольору;
- середній строк досягання плодів;
- гарні смакові якості плодів (дегустаційна оцінка 8,4 бали);

- дерева середньої сили росту, (до 3,5 м);
- овальна форма крони;
- придатність до вирощування в ущільнених насадженнях (у порівнянні з іншими зразками вишнево-черешневих гібридів збільшення кількості дерев на 250 шт./га).

Зразок **Ксенія пізня** (UN0400304), “Свідоцтво про реєстрацію зразка генофонду” №567. Отриманий на Артемівській дослідній станції розсадництва ІС НААН шляхом клонової селекції. Виділяється за наступними ознаками:

- великоплідність (середня маса плодів становить 7-8 г); *Рис.2. Славянка (Альтруїстка)*
- пізній строк досягання плодів (разом або на 3 дня пізніше сорту Любська);
- привабливі темно-червоні плоди гарних смакових якостей (дегустаційна оцінка 7,6-7,8 балів);
- адаптованість до умов вирощування в степовій зоні України;
- щорічна висока врожайність (20-25 кг/дер. у шестирічному);
- універсальний напрямок використання.

Зразок **Славянка** (Альтруїстка) (UN0400303), “Свідоцтво про реєстрацію зразка генофонду” №568. Створений на Артемівській дослідній станції розсадництва ІС НААН від вільного запилення вишнево-черешневого гібриду Д38-31. Характеризується наступними цінними ознаками:

- великий розмір плодів (середня маса плодів становить 6,6 г);
- добрий столовий смак плодів (дегустаційна оцінка 7,6-7,8);
- підвищений вміст вітаміну С (12,3 мг/%)
- середній строк досягання плодів;
- адаптованість до умов вирощування в степовій зоні України;
- щорічна висока врожайність на рівні 22-25 кг/дер. у шестирічному віці та 29-32 кг/дер. у десятирічному віці;
- універсальний напрямок використання.

Зразок **Искушение** (UN0400305), “Свідоцтво про реєстрацію зразка генофонду” №569. Виведений на Артемівській дослідній станції розсадництва ІС НААН від вільного запилення вишнево-черешневого гібриду Д38-31. Виділяється за наступними цінними ознаками:

- плоди великого розміру (середня маса плодів сягає більше 7 г, максимальна - більше 9 г);
- середній строк досягання плодів;
- добрі смакові якості плодів (дегустаційна оцінка 7,6-8,0);
- підвищений вміст вітаміну С (13,2 мг/%)
- адаптованість до умов вирощування в степовій зоні України;
- стабільна врожайність на рівні 20-23 кг/дер. у шестирічному віці);
- універсальний напрямок використання.

Зразок **Любська** (UN0400213), “Свідоцтво про реєстрацію зразка генофонду” №666. Стародавній російський сорт, генетичне походження невідомо. Характеризується наступними ознаками:

- слаборослість (висота 9-10-річних дерев, як правило, не перевищує 2,5-3 м). За рахунок низькорослі придатний для створення інтенсивних ущільнених насаджень. Є донором слаборослості – за участю цього сорту створено багато слаборослих сортів;
- пізній строк цвітіння;
- пізній строк досягання плодів;
- висока ступінь самоплідності, яка становить 20-25%. Є донором самоплідності. За участю цього сорту створений дюк Шпанка донецька з самоплідністю 5%;
- стабільна врожайність на рівні 12-15 кг/дер. у шестирічному віці.

Зразок **Újfehértói fürtös** (UN0400249), “Свідоцтво про реєстрацію зразка генофонду” №667. Генетичне походження невідоме: материнське дерево відібрано в околиці м. Уйфегерто (Угорщина). Виділяється за наступними цінними ознаками:

- самоплідність;
- є добрим запилювачем;
- пізній строк досягання плодів;
- сухий відрив плодоніжки від плоду і добре відокремлення від гілочки, що робить сорт придатним до механізованого збору плодів;
- підвищений вміст вітаміну С (11,26-12,67 мг/%)
- щорічний високий урожай на рівні 14-18 кг/дер. у шестирічному та 25-30 кг/дер. у десятирічному віці.

Зразок **Гріот остгеймський** (UN0400273), “Свідоцтво про реєстрацію зразка генофонду” №809. Завезений з Іспанії Клінггамером в м. Остгейм (Німеччина) в період з 1701 по 1713 рр., вперше описаний Сиклером у 1796 р. Характеризується наступними цінними ознаками:

- високий урожай: 18-25 кг/дер. у шестирічному віці, в період повного плодоношення - 40-60 кг с дерева, на окремих деревах цей показник сягав 120-140 кг с дерева;
- середній строк досягання плодів;
- скороплідність: на насіннєвій підщепі вишня магалебська *Cerasus mahaleb* (*Prunus mahaleb*) сорт вступає в плодоношення на 3-4 рік після посадки однорічних саджанців;
- високі смакові якості плодів (дегустаційна оцінка 7,5-8,0);
- середня сила росту дерев (3-3,5 м);
- адаптованість до вирощування в різних ґрунтово-кліматичних умовах;
- використання в селекції для створення нових сортів вишні звичайної та дюків.

Зразок **Д41-47**(UN0400298), “Свідоцтво про реєстрацію зразка генофонду” №810. Виведений на Артемівській дослідній станції розсадництва ІС НААН від схрещування самоплідного зразка вишні North star з сортом черешні Валерій Чкалов. Характеризується такими цінними властивостями:

- привабливі темно-червоні плоди великого розміру (середня маса плодів становить 6-7 г, максимальна - 8 г);
- середній строк досягання;
- підвищений вміст вітаміну С (14,6 мг/%)
- зимостійкість та посухостійкість в умовах степової зони України (7-9 балів);
- стійкість до кокомікозу (в епіфітотійні роки ураження рослин цією хворобою не перевищувало 1 бал) ;
- стабільна щорічна врожайність на рівні 17-22 кг/дер. у шестирічному віці.

Зразок **Молодежная**(UN0400218), “Свідоцтво про реєстрацію зразка генофонду” №811. Створений у Всеросійському селекційно-технологічному інституту садівництва і розсадництва (Росія) у результаті схрещування зразків вишні Любская x Владимирская. Відрізняється наступними цінними ознаками:

- щорічний високий урожай на рівні 20-28 кг/дер. у шестирічному віці та 25-36 кг з 7-8-річних дерев;
- висока морозостійкість деревини та генеративних утворень (9 балів);
- висока посухостійкість, в тому числі до сухих східних вітрів під час цвітіння (9 балів);
- висока самоплідність (ступінь самоплідності - 12-18%);
- добрий запилювач для сортів вишні, що цвітуть одночасно з ним;
- слаборослість (за силою росту нижче, ніж зразок Любська);
- добрий кисло-солодкий смак плодів з приємним ароматом (7,0-7,6 балів);
- високий вміст розчинних сухих речовин (27,5%);
- пізній строк досягання (за 4-6 днів до досягання плодів сорту Любська).

Зразок **Мценская**(UN0400816), “Свідоцтво про реєстрацію зразка генофонду” №984. Виведений у Всеросійському НІІ селекції плодівих культур (м. Орел, Росія) від

схрещування зразків вишні звичайної Жуковская х Любская. Характеризується наступними цінними ознаками:

- стриманий ріст дерев (за силою росту не перевищують середньорослих дерев зразка Гріот остгеймський);
- висока зимостійкість дерев та квіткових бруньок (9 балів);
- стабільний високий урожай, яка дорівнює 16-20 кг з 6-7-річних дерев;
- привабливий зовнішній вигляд плодів;
- середньопізній строк досягання плодів з середньою масою 4,5-5,5 г;
- високий вміст сухої речовини (22,2%).

Зразок **Саратовская малышка** (UN0400103) створений на Саратовській дослідній станції садівництва (Росія) від схрещування вишні звичайної Ранняя з зразком вишнево-черешневого гібриду 1-2-29. Виділяється за комплексом наступних цінних ознак:

- ранній строк досягання плодів;
- досить великі для ранньостиглого сорту плоди доброї якості (дегустаційна оцінка 7,2-7,6 балів);
- достатньо висока морозостійкість деревини і генеративних бруньок (7-9 балів), посухостійкість (7-9 балів) в умовах Степової зони України;
- середньорослість дерев і, відповідно, придатність для створення ущільнених насаджень;
- стабільний урожай на рівні 15-19 кг/дер. у п'яти-шестирічному віці.

Зразок **Д44-76** (UN0400299) виведений на Артемівській дослідній станції розсадництва ІС НААН шляхом запилення зразка вишні звичайної Юбилейная сумішшю пилку черешні. Відзначається наступними цінними ознаками:

- привабливі темно-червоні плоди дуже великого розміру (середня маса плодів становить 8-9 г, максимальна – понад 11 г з добрим кисло-солодким смаком);
- середній строк досягання плодів;
- декоративність дерев під час цвітіння;
- відносно висока стійкість до кокомікозу (в епіфітотійні роки ураження рослин цією хворобою не перевищувало 1 бал) ;
- адаптованість до ґрунтово-кліматичних умов Степової зони України.

Зразок **Кистевая** (UN0400045) створений в Інституті плодівництва НППЦ НАН Біларусі шляхом схрещування вишні Владимирская з відбірною формою уральської степової вишні. Характеризується наступним комплексом цінних ознак:

- висока і регулярна врожайність на рівні 19-23 кг з 6-7-річних дерев;
- самоплідність на рівні 10-12%;
- висока зимостійкість дерев (7-9 балів);
- достатньо невисокі дерева висотою до 3 м;
- високий вміст розчинних сухих речовин (23,9%);
- висока соковитість та інтенсивне темно-червоне забарвлення соку;
- добрий кисло-солодкий смак плодів (7,4 бали);
- середній строк досягання плодів.

Зразок **Д29-83з** (UN0400289) отриманий на Артемівській дослідній станції розсадництва ІС НААН від вільного запилення зразка вишні Саратовская малышка. Відрізняється такими цінними ознаками:

- дуже ранній строк досягання плодів (наприкінці III декади травня – у середині I декади червня);
- достатньо великий розмір плодів (5-6 г) для зразка надраннього строку досягання;
- привабливі на зовнішній вигляд плоди червоного кольору;
- гармонічний смак (середня дегустаційна оцінка 8 балів);
- висока посухостійкість (9 балів);
- досить висока зимостійкість (7-9 балів);
- толерантність до кокомікозу (ступінь ураження рослин в епіфітотійні роки не перевищує 1 балу);

- висока стійкість до моніліозу (ступінь ураження дорівнює 1 бал).

Зразок Д14-11ц створений на Артемівській дослідній станції розсадництва ІС НААН від схрещування зразків вишні Молодежная x Чудо вишня. Характеризується наступними ознаками:

- ранній строк досягання плодів (на початку ІІ декади червня);
- великоплідність (6-7 г);
- темно-червоні плоди серцеподібної або широкосерцеподібної форми;
- достатньо високі посухостійкість (7-9 балів), зимостійкість (7-9 балів) та стійкість до моніліозу (9 балів);
- високий вміст розчинних сухих речовин (15,5%);
- достатньо високе накопичення загального цукру в плодах (9,5%).
- урожайність п'яти-шестирічних дерев – 15-18 кг/дер.

ВИСНОВКИ

1. На Артемівській дослідній станції розсадництва ІС НААН з колекції генетичних ресурсів вишні за комплексом цінних господарських ознак виділено зразки Гріот остгеймський, Д14-11ц, Д29-83з, Д41-47, Д44-76, Донецкий великан, Искушение, Кистевая, Ксенія, Ксенія пізня, Любська, Молодежная, Мценская, Ночка №1, Ночка №2, Саратовская малышка, Славянка (Альтруїстка), Чудо вишня, Шпанка донецкая, Újfehértói fürtös.

2. В Національному центрі генетичних ресурсів рослин України в якості цінних зразків генофонду зареєстровано 15 зразків вишні: Гріот остгеймський, Д41-47, Донецкий великан, Искушение, Ксенія, Ксенія пізня, Любська, Молодежная, Мценская, Ночка №1, Ночка №2, Славянка (Альтруїстка), Чудо вишня, Шпанка донецкая, Újfehértói fürtös.

3. З 2012 р. зразок вишні Ксенія (патент України №120321) спільної селекції Артемівської дослідної станції розсадництва НААН та Інституту садівництва НААН внесений до Державного реєстру сортів рослин придатних для поширення в Україні. Зразки вишні Славянка (Альтруїстка) і Чудо вишня селекції установи проходять кваліфікаційну експертизу в Українському інституті експертизи сортів рослин.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Туровцев Н.И., Тараненко Л.И., Павлюк В.В. и др. Помология. Слива, вишня, черешня. – К.: Урожай, 2004. – Т.4. – 272 с.
2. Третьяк К.Д., Завгородняя В.Г., Туровцев Н.И. Вишня и черешня – К.: Урожай, 1990. – 176 с.
3. Тараненко Л.И. Два способа существенного повышения урожайности вишни // Плодоводство: Науч. тр./ Ин-т плодоводства НАН Беларуси. – Самохваловичи, 2005. – Т.17. – Ч.2. – С. 213-216
4. Методика державної науково-технічної (кваліфікаційної) експертизи сільськогосподарських видів рослин на придатність до поширення в Україні. Вип. 5. – К., 2013. – 82 с.
5. Методика проведення експертизи сортів вишні звичайної і вишнево-черешневих гібридів (*Prunus cerasus* L. та *Prunus avium* L. × *Prunus cerasus* L.) на відмінність, однорідність і стабільність. – <http://sops.gov.ua/uploads/files/documents/Metodiki/257.pdf>
6. Методика проведення експертизи сортів плодово-ягідних, горіхоплідних культур та винограду. – К.: Алефа, 2005. – С. 54-60.
7. Широкий унифицированный классификатор СЭВ рода *Cerasus* Mill./ Л.: Редакционно-издательский центр ВИР, 1989. – 46 с.

REFERENCES

1. Turovtsev N.I. Taranenko L.I, Pawluk V.V. et al. Pomology. Plum, sour cherry, sweet cherry. – K.: Urozhai, 2004. – Т.4. – 272 s.
2. Tretiak K.D., Zavhorodnyaya V.G., Turovtsev N.I. Sour cherry and sweet cherry – K.: Urozhai, 1990. – 176 s.
3. Taranenko L.I. Two ways to significantly increase of sour cherry yield. // Plodovodstvo: Nauch. tr./In-t plodovodstva NAN Belarusi. – Samohvalovich, 2005. – Т.17. – С.2. – S. 213-216
4. Methods of scientific and technical (qualificational) examination of agricultural plant species for distribution suitability in Ukraine. Vyp. 5. – K., 2013. – 82 s.
5. Examination methods for sour cherry and sour cherry × sweet cherry hybrids (*Prunus cerasus* L. and *Prunus avium* L. × *Prunus cerasus* L.) for difference, uniformity and stability. – <http://sops.gov.ua/uploads/files/documents/Metodiki/257.pdf>
6. Methods of varieties examination for fruit and berry, nut crops and grape. – K.: Alefa, 2005. – S. 54-60.
7. Wide unified classifier CMEA of the genus *Cerasus* Mill. / LA: Publishing center VIR Mill./ L., 1989. – 46 s.

В.В. Ярушников

Артемовская опытная станция садоводства Института садоводства НААН
ул. Глыча 7, пос. Опытное, Артемовський р-н, Донецкая обл., 84571, Украина
E-mail: aospisnaan@yandex.ru

ВЫДЕЛЕНИЕ ОБРАЗЦОВ ГЕНОФОНДА С ЦЕННЫМИ ПРИЗНАКАМИ ИЗ КОЛЛЕКЦИИ ГЕНЕТИЧЕСКИХ РЕСУРСОВ ВИШНИ НА АРТЕМОВСКОЙ ОПЫТНОЙ СТАНЦИИ ПИТОМНИКОВОДСТВА

Цель. Выделение образцов с такими ценными признаками как урожайность, крупноплодность, зимо- и засухоустойчивость, высокое качество плодов, устойчивость к коккомикозу, ограниченность роста, самоплодность.

Результаты и обсуждение. Представлены результаты работы с коллекцией генетических ресурсов вишни на Артемовской опытной станции питомниководства Института садоводства НААН. В качестве образцов генофонда выделены и зарегистрированы в Национальном центре генетических ресурсов растений Украины (г. Харьков) образцы вишни, сочетающие в себе несколько из таких ценных хозяйственных признаков, как урожайность, крупноплодность, срок созревания, зимо- и засухоустойчивость, высокое качество плодов, устойчивость к коккомикозу (*Coccomyces hiemalis* Higg.), сдержанный рост, самоплодность. Для 20 образцов вишни: Гриот остгеймский, Д 14-11ц, Д 29-83з, Д 41-47, Д 44-76, Донецкий великан, Искушение, Кистевая, Ксения, Ксения поздняя, Любская, Молодежная, Мценская, Ночка №1, Ночка №2, Саратовская малышка, Славянка (Альтруистка), Чудо вишня, Шпанка донецкая, Újfehértói fürtös приведены характеристики основных хозяйственных признаков, элементы новизны и уровни их проявления.

Выводы. На Артемовской опытной станции садоводства ИС НААН из коллекции образцов вишни выделены образцы с комплексом ценных хозяйственных признаков.

Ключевые слова: вишня, образцы, генофонд, ценные хозяйственные признаки, адаптивность, степная зона.

V.V. Yarushnykov

*Artemivs'k Experimental Station of Nursery Culture of the Institute of Horticulture of NAAS
Ilich str., 7, pos. Opitnoe, Artemovsky district, Donetsk region, 84571, Ukraine*

E-mail: aospisnaan@yandex.ru

THE SELECTION OF THE GENEPOOL ACCESSIONS WITH VALUABLE TRAITS FROM THE COLLECTION OF SOUR CHERRY GERMPLASM AT THE ARTEMIVS'K EXPERIMENTAL STATION OF NURSERY CULTURE

Goal. Selection of accessions with such valuable traits as yield, large-fruited, winter hardiness and drought resistance, high fruit quality, resistance to *Coccomyces hiemalis* Higg, determinate growth, self-fertility.

Results and discussion. Results of scientific work with the collection of sour cherry genetic resources on the Artemivs'k Experimental Station of Nursery Culture of the Institute of Horticulture NAAS are presented in the article. Sour cherry accessions combining several of these valuable economic characteristics as yield, large fruited, ripening, winter hardiness, drought resistance, high fruit quality, resistance to *Coccomyces hiemalis* Higg., determinate growth, self-fertility are selected and registered as genepool accessions in the National Center for Plant Genetic Resources of Ukraine (Kharkiv). The characteristics of the basic agronomic traits, novelty items and levels of their expression were given to about 20 sour cherry accessions: Ostheim Griotte, D14-11ц, D29-83з, D41-47, D44-76, Donetskij velikan, Iskushenie, Kistevaya, Kseniya, Kseniya piznya, Lyubskaya, Molodyozhnaya, Mtsensckaya, Nochka №1, Nochka №2, Saratovsckaya malyshka, Slavyanka (Altruistka), Chudo vishnya, Shpanka Donetskaya, Újfehértói fürtös.

Conclusions. The accessions of sour cherry collection with complex of valuable economic traits were selected on the Artemivs'k Experimental Station of Nursery Practice of the Institute of Horticulture.

Key words: *sour cherry, samples, genetic pool, agronomic traits, adaptability, steppe zone.*